

Tunus'ta Muhammed ez-Zeytûne et-Tûnisî'den ilim tahsil etti. 1130'da (1718) hacca gitti. 1156 (1743) yılında tekrar Mağrib'i dolaştı. 1161'de (1748) Mısır'ın Reşid şehrine, oradan ikinci defa hacca gitti. Medine'de bir süre ikamet ederek eser yazmakla meşgul oldu. Cezayir'e döndükten sonra da eser yazmayı sürdüren İbn Hammâdûş 1195'te (1781) vefat etti.

Eserleri. 1. *Lisânü'l-makâl fi'n-nebe'i 'ani'l-haseb ve'n-neseb ve'l-âl (Rihle)*. İbn Hammâdûş'un seyahatlerini hâtrât ve günlük şeklinde anlattığı eser müellifin Mağrib'e gittiği 1156'da (1743) başlar. Eserin bu tarihten önceki dönemlere ait kısmı günümüze ulaşmamıştır. Sade bir dille yazılmış olan eser XVIII. yüzyıl Cezayir, Tunus ve Mağrib tarihi açısından önemlidir. Osmanlı yönetimine bağlı paşaların durumu, Danimarka Sulhu (1159/1746), ulemâ, Türkler ve Acemler hakkında mâlûmatla nesep bilgilerinin yanı sıra Cezayir ve Mağrib'deki âdet ve gelenekler hakkında orijinal bilgiler ihtiva eden eser Ebû'l-Kâsım Sa'dullah tarafından neşredilmiştir (Cezayir 1983). 2. *Keşfü'r-rumûz fi beyâni a'sâb*. Alfabetik olarak düzenlenmiş bir tıp sözlüğü olup 987 madde içerir. İbn Hammâdûş'un Medine'de iken yazdığı eser tıbbâ dair dört ciltlik *el-Cevherü'l-meknûn min bahri'l-kânûn*'unun son cildir. Eserin diğer ciltleri günümüze ulaşmamıştır. Eserde ilâçların nitelikleri ve tasnifi, bitki adlarıyla sağlığa yararlı diğer maddeler hakkında bilgi verilmiş, bitkilerin mahallî lehçelerdeki adları da yazılmıştır. Müellif İbn Sî-nâ, Dâvûd el-Antâkî, İbnü'l-Baytâr el-Antâkî ve eski Yunanlı hekimlerin eserlerinden de faydalanmıştır. Lucien le Clerck'in Fransızca'ya tercüme ettiği eserin (*Kachef er-Romoz, un traité de matière médicale arabe d'Abderrazzaq ed-Djezciry, Paris 1874*) metni daha sonra Ahmed b. Murâdî et-Türkî tarafından yayımlanmıştır (Cezayir 1903). G. Colin eser ve müellif üzerine Cezayir Üniversitesi'nde bir doktora tezi hazırlamıştır (*A étude la médecine d'Ibn Hamâdûs dans se thèse: Abderrazzâq el-Jezâiri: Un médecin arabe du XIIe siècle del'hégire, Montpellier 1905*). 3. *Tâ'dilü'l-mizâc bi-sebebi kavânini'l-îlâc*. Cinsel hastalıkların tedavisine dairdir (Ebû'l-Kâsım Sa'dullah, *Târîhu'l-Cezâ'iri's-şekâfi*, II, 451; ayrıca müellifin yazma halindeki küçük risâleleri için bk. a.g.e., II, 443-444; a.mlf., *Ebhâs ve ârâ' fi târihi'l-Cezâ'ir*, I, 226-227).

BİBLİYOGRAFYA:

Tâ'rifü'l-Cezâ'ir, Cezayir 1907, II, 471; Muhammed Dâvûd, *Târîhu Tıtvân*, Tıtvân 1962, III/1, s. 148-152; Ebû'l-Kâsım Sa'dullah, *Târîhu'l-Cezâ'iri's-şekâfi*, Cezayir 1401/1981, II, 438-451; a.mlf., *Ebhâs ve ârâ' fi târihi'l-Cezâ'ir*, Beyrut 1990, I, 221-241; a.mlf., "Abdürrezzâk b. Hammâdûş el-Cezâ'iri ve rihletühû Lisânü'l-makâl", *MMLADm.*, L (1979), s. 322-344; Ziriklî, *el-A'lâm* (Fethullah), III, 352; Ahmad Chtioui, "Le Lisân al-Maqâl d'Ibn Hamâdûş, récit de voyage et autobiographie", *IBLA*, XLIX/157 (1986), s. 59-74.

ATILLA ÇETİN

İBN HAMMÔYE

(bk. BENÎ HAMEVİYYE;
İBN HAMEVEYH).

İBN HAMZA

(ابن حمزة)

Burhânüddin İbrâhîm
b. Muhammed b. Kemâlidînn
el-Hüseynî ed-Dimaşkî
(ö. 1120/1708)

*el-Beyân ve't-ta'rif adlı
eseriyle tanınan muhaddis.*

5 Zilkade 1054'te (3 Ocak 1645) Dimaşk'ta doğdu. Aslen Harranlı olup soyunun Hz. Hüseyin'e ulaştığı söylenmektedir. İlk tahsilini babasının ve ağabeyinin yanında yaptı. Dil, hadis ve fıkıh konularında Dimaşk'ta Muhammed b. Süleyman el-Mağribî, Haskefî, Abdülbâkî el-Hanbelî; Mısır'da Abdülbâkî b. Yûsuf ez-Zürkânî; Haremeyn'de Ahmed b. Muhammed en-Nahlî, İbn Sâlim el-Basrî, Hasan b. Ali el-Uceymî, İbrâhîm b. Hasan el-Kürânî'den ders aldı. Ayrıca Yahyâ eş-Şâvî, İbrâhîm el-Fettâl, Muhammed el-Mehâsinî, İsmâil el-Mehâsinî, Muhammed b. Balabân es-Sâlihî, Abdülkâdir es-Sûfî ve Kemâleddin el-Mâlikî gibi hocalardan faydalandı. İstanbul'da II. Süleyman'ın hocası olan Molla Abdülvehhâb'ın, Üsküdar Camii imamı Abdülkâdir Makdisî'nin ve Medine kadısı Molla Mûsâ Kastamonî'nin derslerine devam etti.

İbn Hamza Sâlihîyye'deki Mârdâniyye, Emcediyye ve Cevziyye medreselerinde ders verir, senenin üç ayında Nahrâsîn mahallesindeki evinde okuttuğu *Şahîh-i Buḥârî* derslerine çok sayıda dinleyici iştirak ederdi. Ayrıca Dimaşk'ta kadî nâibliğiyle nakîbüleşraflık yaptı. 1093 (1682) yılında Mısır nakîbüleşraflığına tayin edildi. 1119 (1707-1708) yılında hacca giden İbn Hamza dönüşte Zâtülhac mevkiinde 9 Safer 1120 (30 Nisan 1708) tarihinde vefat etti ve orada defnedildi.

Eserleri. 1. *el-Beyân ve't-ta'rif* fi es-bâbi vürûdî'l-hadîsi's-şerîf*. Telifine Dimaşk'ta başlanıp 4 Muharrem 1119'da (7 Nisan 1707) İstanbul'da tamamlanan eser hadislerin vürûd sebeplerine dair olup kendi alanında en geniş çalışmadır. Eserin çeşitli baskıları yapılmıştır (meselâ bk. I-II, Halep 1329). 2. *Hâşiye 'alâ şerḥi'l-Elfiyye*. İbn Hamza'nın, İbn Mâlik et-Tâî'nin *el-Elfiyye*'sine onun oğlu Bedreddin Muhammed b. Muhammed (İbnü'n-Nâzım) tarafından yapılan *ed-Dürretü'l-muḍiyye* (Beyrut 1312) adlı şerh üzerine yazmaya başladığı, ancak tamamlamadığı bir çalışmasıdır.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Hamza, *el-Beyân ve't-ta'rif* (nşr. Seyfeddin el-Kâtib), Beyrut 1401/1981, I, 2-3; a.e. (nşr. Hüseyin Abdülmecîd Hâşim), Kahire 1975, neşredenin girişi, I, 30; Süyûtî, *Esbâb vürûdî'l-hadîs* (nşr. Yahyâ İsmâil Ahmed), Beyrut 1404/1984; Murâdî, *Silkü'd-dürrer*, Beyrut 1988, I, 22-24; Tûnekî, *Mu'cemü'l-muşannifi* (nşr. Sıddîk Kemâl el-Mekkî), Beyrut 1344/1925, IV, 391-393; Serkîs, *Mu'cem*, I, 88; *Hedîyyetü'l-ârifin*, I, 37; *İzâhu'l-meknûn*, I, 68, 120, 207; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mu'ellifin*, I, 105-106; Tayyib Okîç, *Bazı Hadis Meseleleri Üzerinde Tetkikler*, İstanbul 1959, s. 22; Ziriklî, *el-A'lâm* (Fethullah), I, 68.

ALİ AKYÜZ

İBN HANBEL

(bk. AHMED b. HANBEL).

İBN HÂNİ

(ابن هاني)

Ebû'l-Kâsım Muhammed
b. Hânî b. Muhammed
el-Mağribî el-Endelüsî
(ö. 362/973)

Fâtımî Halifesi

Muiz-Lidînilâh'ın saray şairi.

320-326 (932-938) yılları arasında Endülüs'ün İşbiliye (Sevilla) şehrinde doğdu. Yemen'den Kuzey Afrika'ya göç eden Ezd kabilesine mensuptur. Soyu İfrîkiye Valisi Yezîd b. Hâtîm el-Ezdî'ye (772-787) veya kardeşi Ravh b. Hâtîm'e dayanır. Babası Hânî, III. Abdurrahman devrinde Fâtîmîler'in ilk başşehri Mehdiye'den Endülüs'e göç etmiş, bir süre Kurtuba'da (Cordoba) kaldıktan sonra İşbiliye'ye yerleşmişti. Onun Endülüs'e hangi maksatla gittiği kesin olarak bilinmemekle birlikte bazı çağdaş araştırmacılar Kuzey Afrika'da Mehdiye'yi kuran, Mısır'ı almak için yaptığı iki başarısız teşebbüsten sonra Kurtuba'daki hilâfeti ele geçirmeyi düşünen ve çok sayıda İsmâîlî dâîyi görevlendiren